

SONDAJELE DE LA RUNCU-GRĂDINARI

(r. Drăgășani, reg. Pitești)

O ADRESĂ specială a parohiei com. Grădinari, din aprilie 1957, făcea cunoscută Institutului de arheologie starea precară în care se află biserica satului și cerea intervenția arheologică prealabilă, în vederea restaurării monumentului. Fiind delegat cu executarea săpăturilor arheologice — practicate între 3 și 13 aprilie — în cele ce urmează voi referi pe scurt asupra rezultatelor obținute.

Satul *Runcu* (azi comuna Grădinari) se află așezat la jumătatea drumului care leagă Piatra Oltului de Drăgășani, la circa 3 km vest de albia Oltului și la aproximativ 0,500 km de gara Strejești. Către marginea de est a satului, pe o terasă de pe malul stîng al pîrîului *Runca*, se află situată biserica.

Modestă ca înfățișare, biserica e scundă deși bine proporționată. Din acoperișul de șindrilă, degradat, se înalță o turlă pătrată de lemn, fixată deasupra tinzii (sau pronaosului). Construită din cărămidă — biserica are planul dreptunghiular, cu o singură absidă la altar, de formă heptagonală la exterior. Fațadele, cu numeroase fisuri, prezintă ca decor, imediat sub streășină, o cornișă de cărămizi așezate în zimți după vechiul model bizantin (fig. 1)¹. Cornișa e datată mai recent, deoarece taie partea superioară a unui registru de ciubuce rotunde ce se găsește sub cornișă. Urmează ca decor un brîu median format din două șiruri de cărămizi în zimți care încadrează brîul propriu-zis, format din cărămizi speciale, rotunjite. Sub brîu se găsește ultimul registru format din panouri dreptunghiulare (firide alungite), care se sprijină pe soclul ușor profilat al bisericii.

Biserica, împărțită după obicei în pronaos (tindă), naos și altar, n-are cupole: acestea sînt totuși atestate de pisania bisericii și de consolele aflate pe pereții de nord și sud ai naosului, ca și de resturile de arce găsite pe aceiași pereți (inclusiv în pronaos). Tîmpla altarului este de piatră și nu e cea originală, căci acoperă în parte arcele vechii cupole a naosului. Pictura existentă este de calitate inferioară și trădează maniera unei epoci tîrzii, respectiv secolul al XIX-lea. Pisania bisericii este așezată deasupra intrării în naos și e scrisă cu caractere cirilice, pictate² glăsuind:

« Întru cînstea sf(î)ntului i slăvit(ului) Ma(re) mucenic Gheorghie/ fost-au această sf(întă) biserică zidită de marele ban Dobromir/ i de jupanița ego Vilae, de sânt trecuți peste...³ de ani. Că/riia surpăndu-i-să boltele și învâlișu(l) de

¹ Ferestrele sînt refăcute, mai mici decît cadrul original ce se păstrează pe laturile de nord și sud. Întrucît vegetația abundentă din jurul bisericii face imposibilă fotografierea în ansamblu a monumentului (încă inedit) — prezentăm aici desenul fațadei de sud a bisericii, executat de către arh. I. Bodnărescu, care se ocupă de restaurarea bisericii.

² Textul pisaniei de la 1830 a fost publicat, cu multe greșeli, după o delă a Episcopiei Rîmnîcului,

de către I. Popescu-Cilieni, *Biserici, tîrguri și sate din județul Vilcea*, Craiova, 1941, p. 13. Aici dăm lectura noastră după originalul de la biserică. La transcrierea pisaniei am fost ajutat de tov. I. Barneu.

³ Loc ilizibil în original; completat cu roșu: 234. După curățire, s-a constatat că în pisania de la 1830 s-a pictat cu roșu: «АА», corespunzător pentru 234 de ani.

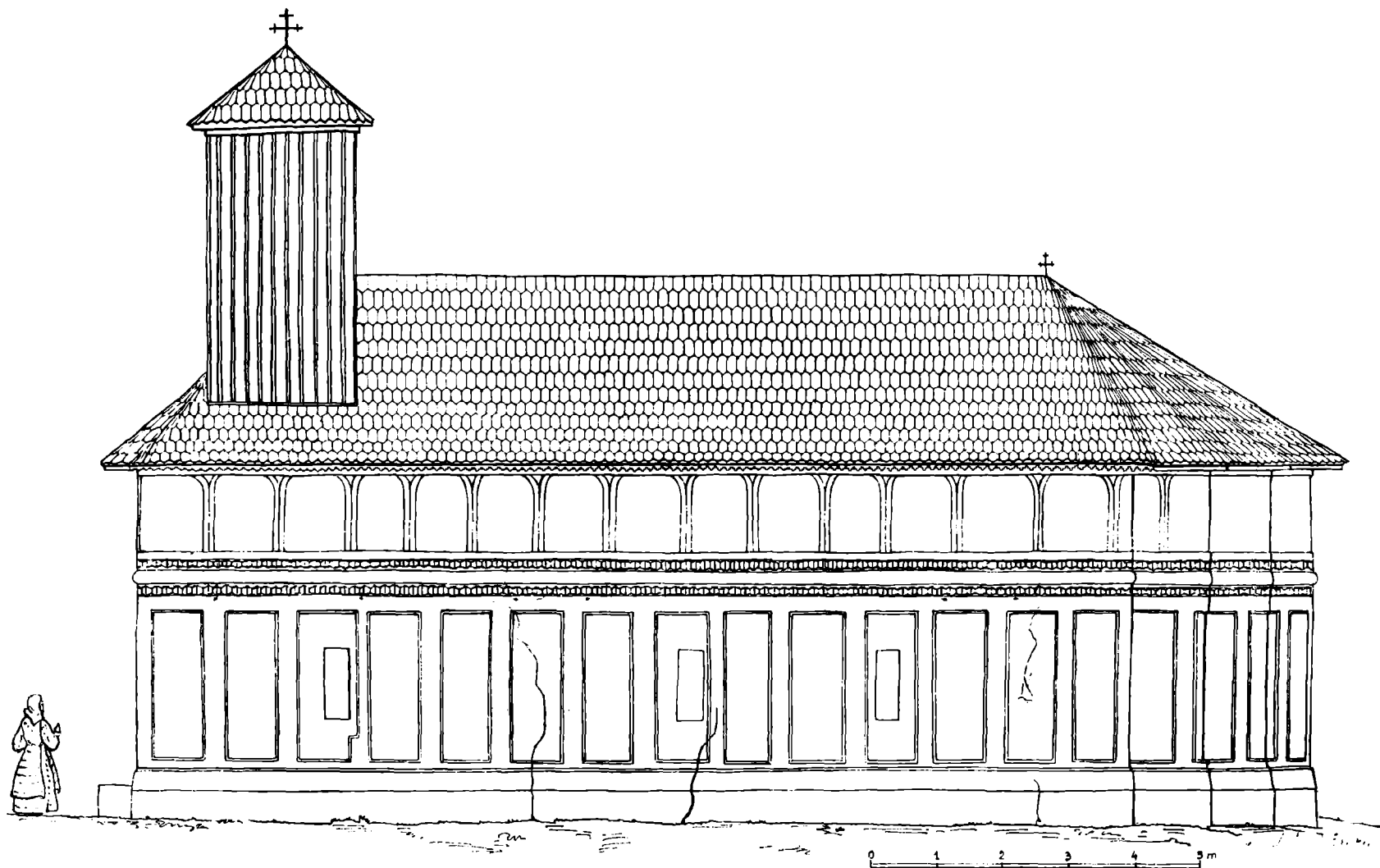

Fig. 1. — Fațada de sud a bisericii de la Runcu-Grădinari (1577), după un relevu de arh. I. Bodnărescu.

tot i pe alocurea în/că și zidul i tă(m)pla și primezul tinzii erea crăpat rău, că/ au stăut pustie peste zece ani; iar acum prin înde(m)narea părintelui/ arhimandritu Dorothei, igumenu Hurezanu șetrari Teodoricu cu Zam/fira soția sa i cu ajutoriul altor creștini prin epistasia kir Hristei/ s-au pre(în)noit după cu să veade...¹

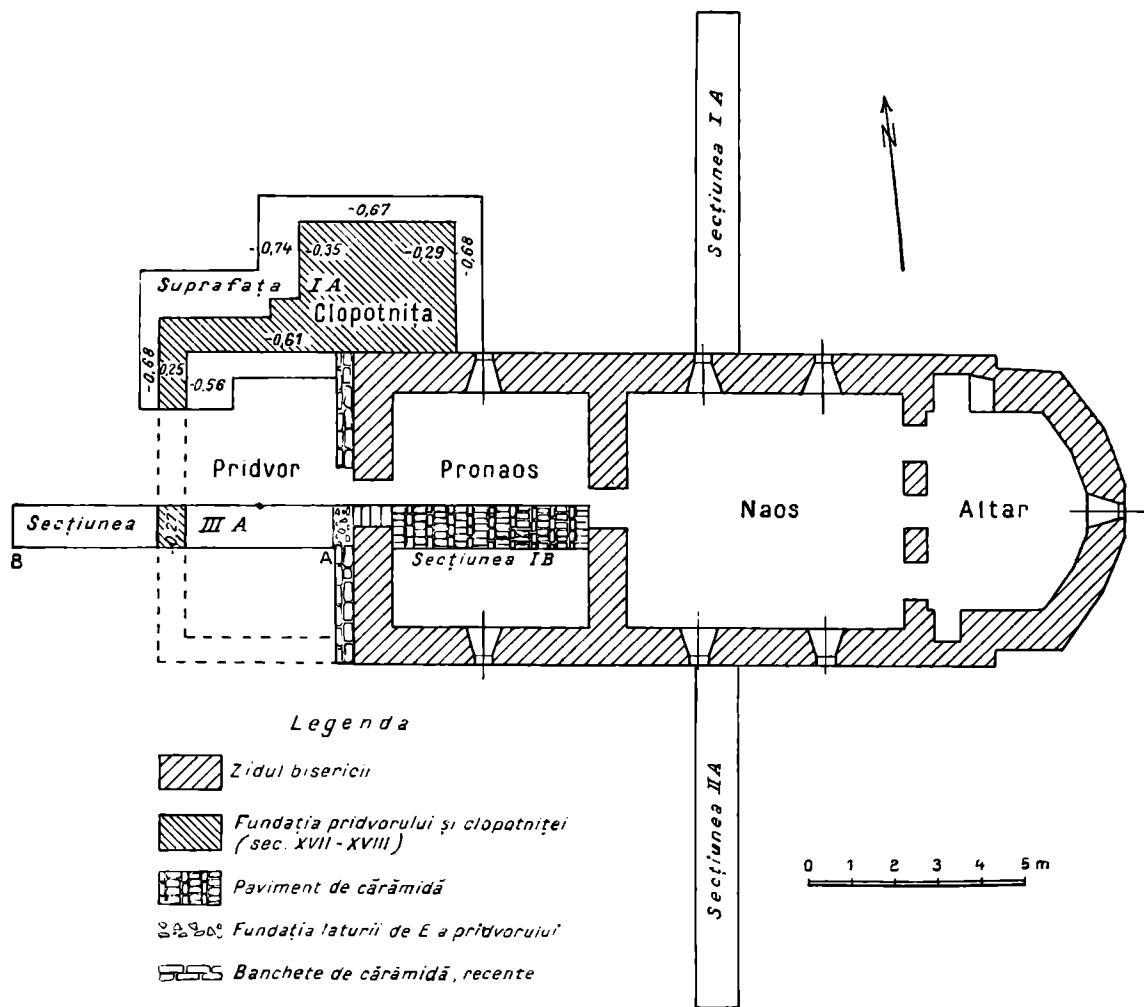

Fig. 2. — Planul bisericii de la Runcu, cu sondajele executate în anul 1957.

erestea, acoperindu-să cu șindrilă de/gorun bătută deasă cu țiinte de fier și cu tavan de scându(r)i de brad/ carea cu blagoslovenia Preaosfinției sale părintelui kir/ Neofit episcopul Rî(m)nicu(lui) s-au și tîrnosit acum la anul 1830/ stăpînind prea blagocestivul împărat Nicolai Pavlovici a toată Rusiia ».

Intervenția arheologică de la biserica Runcu a urmărit să stabilească succesiunea stratigrafică a depunerilor materiale, vechi și noi, precum și problema fundațiilor, respectiv a cauzelor care au provocat fisurarea zidurilor. S-au executat în total patru secțiuni și o suprafață, însumînd aproape 60 m² (fig. 2). S-au constatat următoarele:

1. Fundația bisericii măsoară 0,75—0,85 m și constă din bolovani de rîu amestecați cu bucăți de cărămiți; ca liant s-a folosit un mortar destul de friabil

¹ Loc șters în original; « cu cherestea » la I. Popescu-Cilieni, *op. cit.*, ceea ce pare potrivit.

(var, nisip-prundiș și cărămidă pisată). Nivelul de fundare se găsește la adâncimea de 0,30—0,60 m față de nivelul actual al solului și pornește de la un strat de pământ de nuanță închisă (fig. 3). În acest strat au fost găsite câteva fragmente ceramice din secolul al XVI-lea.

2. Terenul în care s-a fundat biserica a slăbit, mai cu seamă datorită gropilor anterioare construcției și înmormintărilor succesive care au urmat acesteia (secolele XVII—XIX). E de precizat aci că un mormânt a fost descoperit în secțiunea III A, la circa 8 m vest de biserică, aproximativ în axul acesteia, fapt care presupune existența unui cimitir anterior bisericii.

3. Sondajele noastre au stabilit că biserica a avut un pridvor pe latura de vest (fig. 2 și 3) și că acesta se leagă organic de o platformă de cărămizi legate cu mortar — pe care o atribuim unei clopotnițe. Ca etapă de construcție, pridvorul și clopotnița sînt adăugate mai târziu, deoarece se adosează zidurilor bisericii, fundația pridvorului pornind de la un nivel superior și tăind în întregime stratul contemporan construcției bisericii (fig. 3). Întrucît pridvorul exista încă, năruit, la anul 1830 (v. pisania), înclinăm să plasăm construcția acestuia și a clopotniței în secolele XVII—XVIII.

4. Secțiunea I B din pronaos a urmărit să stabilească vechiul nivel de călcare în biserică. S-a dat de un pavaj de cărămizi de formatul 24/12/4 cm; cărămizile sînt dispuse într-o ordine anumită în șiruri pe lat alternînd cu altele în care cărămizile sînt puse cap la cap (fig. 2), întocmai ca la paraclisul mănăstirii Brîncoveni, zidit la anul 1702. E posibil ca acest pavaj să fi fost făcut o dată cu pridvorul și clopotnița, căci un sondaj făcut de arhitect în naos a identificat sub acest pavaj un altul, executat din cărămizi patrate.

Rezumînd așadar, se pot stabili trei mari etape de construcție și de refacere a monumentului de la Runcu: a) construirea bisericii cu cupole în secolul al XVI-lea; b) adăugarea unui pridvor și a unei clopotnițe în secolele XVII—XVIII și c) dărîmarea acestora din urmă, inclusiv refacerea tîmplei, la anul 1829—1830. După această dată au urmat refacerile din a doua jumătate a veacului trecut, monumentul căzînd apoi în ruină lentă, pînă la starea de azi.

★

Între resturile de cultură materială descoperite cu ocazia săpăturilor din anul 1957 un loc însemnat îl ocupă ceramica; aceasta datează din diferite epoci: comuna primitivă (bronz-Hallstatt, La Tène), epoca romană și secolele III—IV e.n., epoca prefeudală (secolul VIII—X), ultima categorie grupîndu-se pe o arie mai restrînsă, în special în punctul « Fîntîna mare », de la nord de biserică. Resturile de cultură materială din epoca feudală sînt mai numeroase și constau din ceramică (adesea smălțuită), de factură bună și arsă oxidant, obiecte de fier, monede etc.

Mormintele au fost dateate cu ajutorul monedelor și pe considerente stratigrafice. În majoritate datează din secolele XVII—XVIII.

★

În încheiere, se cuvine să arătăm că mențiunea din pisania actuală despre cei « peste 234 de ani », socotiți de la 1830 înapoi, ca epocă de fundare a bisericii — este greșită. Așa cum ne arată documentele scrise, Dobromir, ctitorul bisericii de la Runcu, a ocupat înalta dregătorie de mare ban al Craiovei începînd cu decada a șaptea (circa 1568) a secolului XVI. În vara lui 1583 Dobromir este tăiat pentru

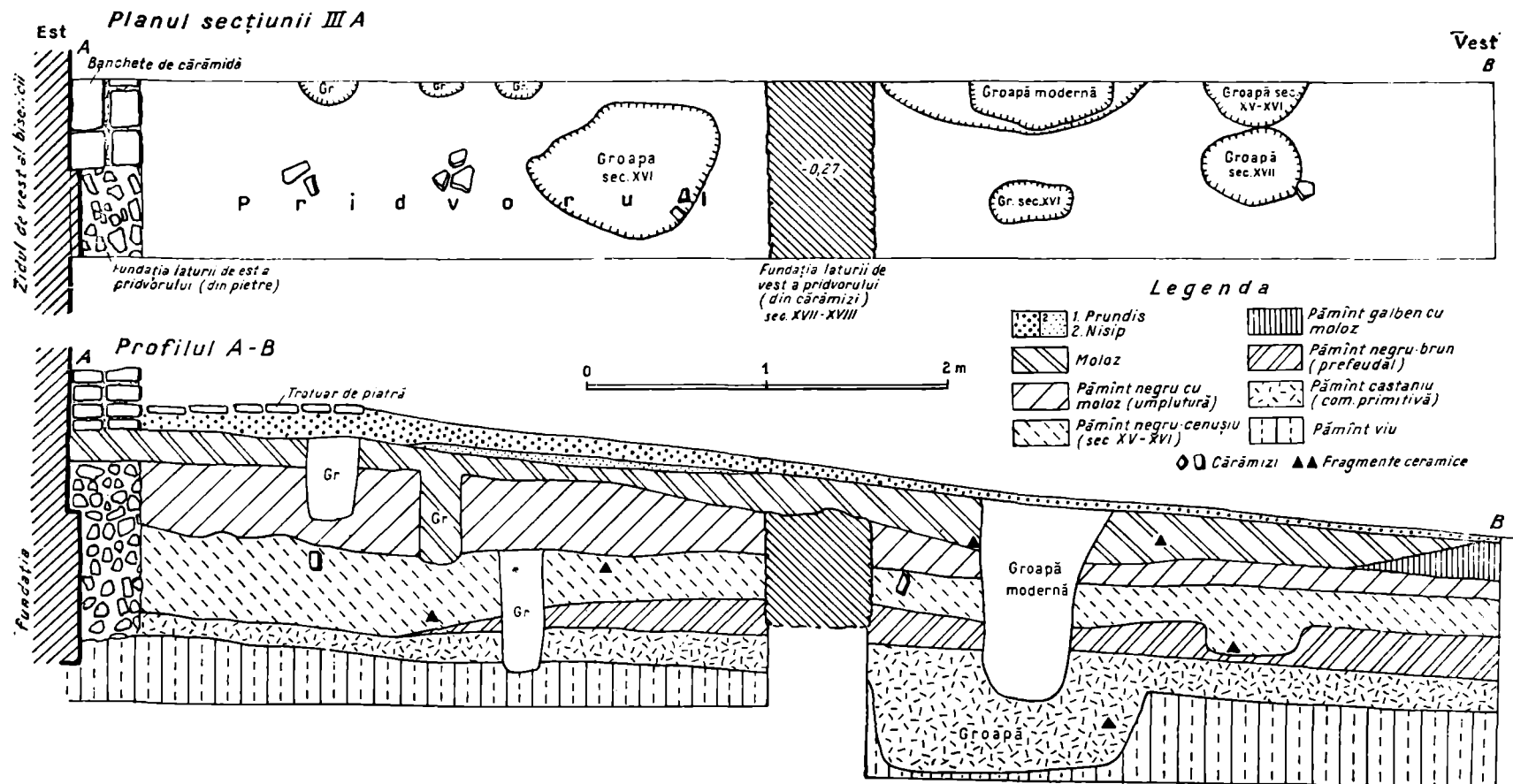

Fig. 3. — Runcu, 1957. Secțiunea III A, planul și profilul peretelui de sud.

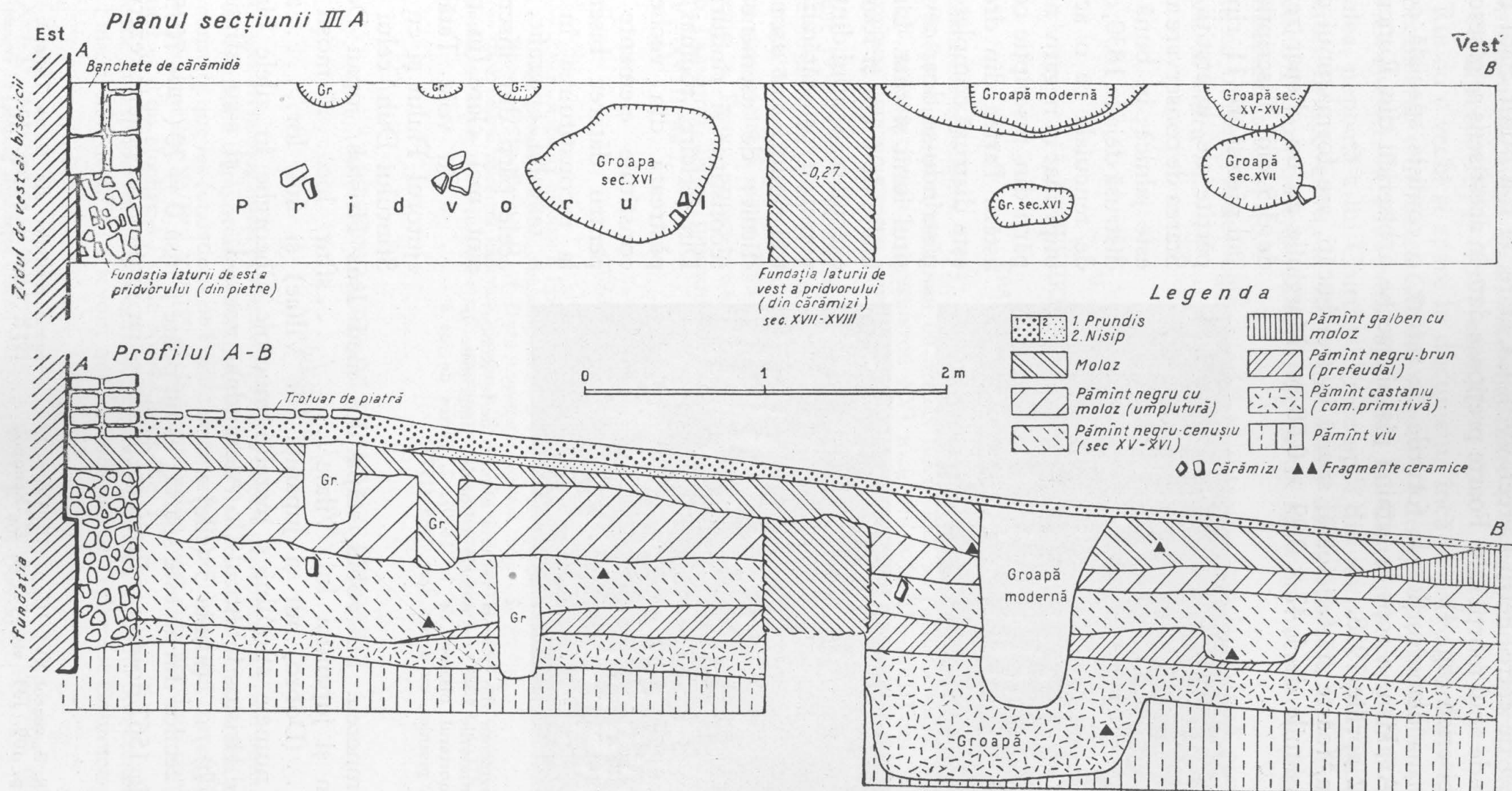

Fig. 3. — Runcu, 1957. Secțiunea III A, planul și profilul peretelui de sud.

« hiclesie » de către Petru Cercel Vv¹. Ca atare, el n-a putut clădi biserica de cât înainte de anul morții sale. Foarte prețioase date în acest sens se găsesc în pisania veche a bisericii (fig. 4).

În urma demersurilor la forurile de resort, o comisie specială condusă de pictorul Avakian, a scos la lumină pisania veche a bisericii din Runcu, în zilele de 21—22 aprilie 1958.

Piatra, foarte sfărâmicioasă, spartă în trei bucăți, are forma unui dreptunghi cu dimensiunile de $1,42 \times 0,99 \times 0,08$ m. Marginile au un chenar rezervat, lat de 3,5 cm. Inscripția din cîmpul pietrei are 11 rînduri, des-

1

2

Fig. 4. — Fragmente din pisania veche a bisericii de la Runcu: 1, părți din rîndurile 2—3, cu numele ctitorului (imprimare în negativ în mortarul pisaniei de la 1830); 2, partea de jos a pisaniei, cu anul: *leat* 7085 (1577).

slăvit Dumnezeu. Eu robul stăpînului meu Isus Hristos/ jupan Dobro (mir mare) ban și jupan(ița lui Vila)e/...../.....sfînt/ loc.... / moșii noștri și părinții... (Dobro) mir și jupanița lui Vil(ae) și fiul lor/..... acest sfînt hram/ în numele sfîntului și marelui mucenic Gheorghe în zilele binecinstitorului/ și de Hristos iubitorul (Io Alexandr)u voevod.... / și s-au sfîrșit... leat 7085 <1577> (iu)nie 5 (zile) ».

Cifra zecilor din an este spartă; ea nu poate fi însă $0 = 70$ ($\sim_{306} 7075$ <1567>), deoarece la 1567 domn era Petru cel Tânăr — iar spațiul din pisanie rezervat pentru

părțile de interstii rezervate. Starea de conservare a inscripției este jalnică; în bună parte era distrusă deja la 1830, căci stratul de tencuială ce o acoperă are imprimat în negativ numai acele părți din inscripție ce se văd și astăzi. Partea din dreapta, jos, este distrusă complet și lipsește, păstrîndu-se doar ceva din sfîrșitul lunii și ziua. Literele sînt înalte de 6 cm și foarte frumos executate. Spațiul dintre ele este vopsit cu roșu-cărămiziu. Primele trei rînduri sînt ușor de reconstituit; de asemenea, se pot reconstitui și rîndurile 9—11. Din fericire, tocmai ceea ce se păstrează din vechea pisanie constituie elemente prețioase pentru datarea bisericii. Pînă la reconstituirea în întregime a textului epigrafic, dăm aici acele părți din inscripție care sînt mai clare (în traducere):

« Cu voia Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu săvîrșirea Sfîntului Duh/ celui în Treime

¹ Vezi DIR, B, veacul XVI, III, p. 276; IV, p. 13 și urm; V, p. 109, 133 etc. Cf. A. D. Xenopol,

Istoria romînilor din Dacia Traiană, V, București, 1927, ediția a 2-a, p. 39.

numele domnului (terminat în *u*) este mai mare și corespunde întru totul pentru Alexandru II Mircea (1574—1577 sept.).

Satul Runcu e vechi și apare în documente încă în prima jumătate a secolului XVI (cu specificarea « în matca Oltului », spre a-l deosebi probabil de satul Runcu din munții Gorjului). În 1533 satul aparținea lui Chirtop portar, iar la 1564 unei jupinițe Calea, nepoată a lui Chirtop. Trece apoi din mână în mână, pînă e dăruit de Constantin Brîncoveanu, la 1695, mănăstirii de la Hurez¹, care îl stăpînește pînă în secolul trecut. Se explică astfel de ce un egumen hurezan se îngrijește de refacerea bisericii la anul 1830.

Runcu, ca obiectiv arheologic, merită să intre în atenția noastră pentru vestigiile ascunse în vatra sa.

N. CONSTANTINESCU

РАЗВЕДКИ В РУНКУ-ГРЭДИНАРИ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

В результате заложенных в 1957 г. в церкви села Рунку шурфов, в связи с ее реставрацией, были добыты важные сведения об этапах постройки этого памятника. Установлено, что фундамент церкви связан с горизонтом XVI в. и что в XVII—XVIII вв. к церкви с западной стороны был пристроен притвор, а в северо-западном углу построена колокольня (рис. 2).

В апреле 1958 г. была вскрыта древняя церковная надпись. Она подтверждает содержание более поздней надписи 1830 года, согласно которой церковь была сооружена Добромиром, великим баном Крайовы. Более ранняя надпись уточняет даже то, что постройка церкви была закончена 5 июня 7085 г. (1577).

Поселение в Рунку относительно богато следами материальной культуры различных эпох (бронза, Гальштат, Латен, римский период, III—IV вв. н. э., дофеодальный и феодальный периоды XV—XVIII вв.).

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Южный фасад церкви в Рунку-Грэдинари (1577) по наброску архитектора И. Боднэреску.

Рис. 2. — План церкви в Рунку с заложенными в 1957 г. шурфами.

Рис. 3. — Рунку, 1957 г. Разрез III А. План и профиль южной стены.

Рис. 4. — Фрагменты древней надписи церкви в Рунку. 1, фрагменты 2-й и 3-й строк с именем ктитора (отпечатанные на камне надписи 1830 г.); 2, нижняя часть надписи с годом: « 7085 » (1577).

LES SONDAGES DE RUNCU-GRĂDINARI

RÉSUMÉ

Les sondages archéologiques, pratiqués en 1957 à l'église de Runcu en vue d'une restauration, ont permis de recueillir d'importantes données au sujet des étapes de construction de ce monument. On a constaté que les fondations de l'église se rattachent au niveau qui correspond au XVIe siècle et que, pendant les XVIIe—XVIIIe siècles, cette église s'est enrichie d'un porche sur son côté occidental et d'un clocher à l'angle Nord-Ouest (fig. 2).

L'ancienne inscription votive de l'église a été découverte en avril 1958. Son contenu confirme les dires de l'inscription de 1830: à savoir, que le fondateur de l'église est Dobromir, grand ban

¹ DIR, B, XVI, IV, p. 326—328; cf. și I. Ionașcu, *Documente privitoare la Oltenia și județul Olt*, în AO,

XIV, 77—78, 1935, p. 117—118; *ibidem*, 79—82, 1935, p. 404 (Anexa).

de Craiova. L'ancienne inscription précisait même que l'église avait été terminée en l'an 7085 (1577 de notre ère), le 5 du mois de juin.

La station de Runcu est relativement riche en vestiges de civilisation matérielle, datant de différentes époques (bronze — Hallstatt, La Tène, époque romaine, IIIe— IVe siècles de notre ère, époques préféodale et féodale — XVe— XVIIIe siècles).

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Façade méridionale de l'église de Runcu-Grădinari (1577), d'après un relevé de l'architecte I. Bodnărescu.

Fig. 2. — Plan de l'église de Runcu, avec indication des sondages faits en 1957.

Fig. 3. — Runcu, 1957; section III A. Plan et profil de la paroi méridionale.

Fig. 4. — Fragments de l'ancienne inscription votive de l'église de Runcu: 1, fragments des lignes 2—3, portant le nom du fondateur (lignes imprimées en négatif sur le mortier de l'inscription votive de 1830); 2, partie inférieure de l'inscription votive, mentionnant l'année 7085 (= 1577 de notre ère).